

*Олександр Васильович Батанов,
провідний науковий співробітник
відділу конституційного права та місцевого самоврядування
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ORCID: 0000-0002-0239-4539*

МІСЦЕ І РОЛЬ КОНСТИТУЦІЇ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку теорії муніципального права і практики вітчизняного муніципалізму характеризується не лише визнанням прав територіальних громад, а й реалізацією принципів субсидіарності та децентралізованої унітарної державності, функціонально орієнтованої на демократичний розвиток усіх суспільно-політичних інститутів, серед яких особливе місце посідає місцеве самоврядування. При цьому основна мета стратегії муніципального будівництва полягає у спрямуванні усіх дій суб'єктів муніципально-правових відносин на досягнення політичних, правових, економічних і соціальних цілей та цінностей муніципальної демократії, зафіксованих у Конституції України та міжнародних правових стандартах місцевого самоврядування. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження ролі, сутності, змісту, основних напрямів і форм регулювального впливу Конституції України, законів та інших джерел муніципального права на розвиток та реформування суспільних відносин у сфері організації і функціонування муніципальної влади та захисту муніципальних прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти формування та розвитку системи джерел муніципального права, у т. ч. місця у ній Конституції, висвітлювалися такими українськими ученими, як Л. Баєва, М. Баймуратов, І. Галіахметов, В. Демиденко, М. Дутка, Н. Камінська, С. Квач, К. Наумова, К. Соляник та ін.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей конституції як джерела муніципального права в Україні та в зарубіжних державах.

Основні результати дослідження. Основним джерелом муніципального права є Конституція України – єдиний нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили, який регулює найважливіші суспільні відносини, містить норми прямої дії, має особливий порядок прийняття, внесення до нього змін і доповнень та його захисту, гарантування.

Важливість Конституції як пріоритетного джерела муніципального права зумовлена низкою факторів. Адже важко забезпечити реалізацію найдемократичніших конституційних ідей, а місцеве самоврядування – одна з них, якщо замість єдиного тексту існують розрізнені рішення. Єдиний текст конституції має системоутворююче значення для суспільства і держави, це величезний політико-організуючий та соціально-культурний фактор. Не випадково з прийняттям конституції пов'язується закінчення одного та початок нового етапу в соціально-політичній історії країни. Безумовно, як свідчить досвід зарубіжних країн, наявність єдиного тексту конституції – не самоціль. Конституція, як і будь-який закон, не є панацеєю від усіх проблем, вона лише створює умови для розвитку того чи іншого явища. Проте конституційне визнання місцевого самоврядування – це перший крок до довготривалого процесу самоорганізації населення та формування муніципалізму як інституційної та функціональної складової конституціоналізму на локальному рівні функціонування державно організованого суспільства.

Конституціоналізм тут має прояв у тому, що за допомогою конституції визнається або закріплюється набір муніципально-правових інститутів. Конституція, заснована на ідеології консти-

туціоналізму та демократичного самоврядування, втілює їх основні елементи як через текст, так і через відповідну практику її застосування, є стрижнем вільного демократичного ладу, його основною складовою. Тому, наприклад, на сучасному етапі розвитку українського суспільства слід усвідомлювати, що конституція жодним чином не продукує політичних, економічних або соціальних реформ і не створює демократії і місцевого самоврядування. Але вона створює для них конституційну можливість існування, визначає шляхи їх розвитку, встановлює гарантії тощо.

Саме тому найважливішим серед джерел публічного права і нормативно-правової основи місцевого самоврядування у демократичній державі була й залишається конституція. Вона визначає (встановлює) всю систему конституційного ладу, насамперед державний і суспільний лад тієї чи іншої країни, статус людини і громадянина та систему місцевого самоврядування, створюючи правову основу безпосереднього народовладдя, державної влади і місцевого самоврядування як форм політичної (публічної) влади. У зв'язку з цим природно, що саме конституція є пріоритетною нормативно-правовою основою місцевого самоврядування, що характерно для усіх демократичних держав, у яких державою визнається (встановлюється) місцеве самоврядування.

Так, Конституція України, визначаючи українську державу як демократичну, правову та соціальну, не лише фіксує найважливіші системоутворювальні ознаки її демократизму, які виявляються передусім у принципах суверенності суспільства і держави, народовладді, поділі державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, ідеологічному, економічному та політичному плюралізмі (багатоманітні), етнічній багатонаціональності і політичній єдності Українського народу, визнанні та гарантуванні місцевого самоврядування тощо, а й водночас встановлює й систему функцій української держави в різних сферах суспільного життя, у тому числі й у сфері місцевого самоврядування та є фундаментальною нормативно-правовою основою їх реалізації.

Конституція України містить ряд норм і окремий розділ про місцеве самоврядування. Значна кількість норм закріплена у першому розділі, який визначає основи конституційного ладу, зокрема, згідно зі ст. 7 Конституції в Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування. Такий підхід означає, що місцеве самоврядування є одним з інститутів, які складають основи конституційного ладу України. Це надає риси стійкого характеру місцевому самоврядуванню в державі та суспільстві. Як акт вищої юридичної сили та основоположна нормативно-правова гарантія місцевого самоврядування Конституція закладає стабілізуючий фактор у правовий механізм функціонування держави у сфері місцевого самоврядування.

Усі конституційні норми про місцеве самоврядування, як правові основи діяльності держави у сфері місцевого і регіонального розвитку, можна поділити на норми, якими: а) визнається місцеве самоврядування; б) визначається функціональне призначення місцевого самоврядування; в) закріплюється механізм та регулюється організація і діяльність місцевого самоврядування; г) встановлюється економічна основа місцевого самоврядування; ґ) закріплюється територіальна основа місцевого самоврядування; д) встановлюється компетенція місцевого самоврядування з деяких питань; е) встановлюються державні гарантії місцевого самоврядування; є) встановлюються права жителів на місцеве самоврядування та забороняються обмеження прав на місцеве самоврядування.

Зокрема, у Конституції України визнається самостійність рішення територіальними громадами та органами й посадовими особами місцевого самоврядування питань місцевого значення (ч. 1 ст. 140); поєднання в місцевому самоврядуванні представницької та безпосередньої демократії (ч. 3 ст. 140); непідпорядкованість однієї територіальної громади іншій (ч. 1 та 3 ст. 140); обов'язковість наявності органів місцевого самоврядування (ч. 4 ст. 140); пріоритетна роль представницьких органів місцевого самоврядування серед органів місцевого самоврядування (ст. 141) тощо. Доволі унікальною з точки зору зарубіжного досвіду конституційного регулювання муніципальних відносин є передбачена ч. 6 ст. 140 Конституції України можливість створення за ініціативою жителів будинкових, вуличних, квартальних та інших органів самоорганізації населення, наділення їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Усі ці конституційні норми-принципи є обов'язковими для дотримання насамперед державою, яка у своїй діяльності, реалізуючи свої функції (політичну, економічну, соціальну та інші), має створювати оптимальні умови для розвитку місцевої демократії в Україні.

Враховуючи колосальний зарубіжний досвід конституційного регулювання суспільних процесів загалом і муніципальних відносин зокрема, його унікальний концептуальний і прагматичний

потенціал з точки зору формування муніципального права як галузі права, вважаємо за потрібне навести порівняльну характеристику спільного та відмінного в конституційній фіксації інститутів місцевого самоврядування в деяких державах сучасного світу.

Так, згідно з Конституцією Республіки Албанія [1] народ здійснює суверенітет через своїх представників або безпосередньо (ч. 2 ст. 2); у ст. 13 зазначається, що місцеве самоврядування в Республіці Албанія ґрунтується на основі принципу децентралізації влади та будується за принципом місцевої автономії. У Конституції Республіки Албанія є окрема частина VI «Місьцеве самоврядування» у ч. 1–2 ст. 108, у якій, зокрема, закріплено, що комуни або муніципалітети та регіони є одиницями місцевого самоврядування, а територіально-адміністративний поділ одиниць місцевого самоврядування встановлюється на основі права та їх взаємних економічних потреб, інтересів та історичних традицій, а ч. 1 ст. 111 встановлено, що одиниці місцевого самоврядування є юридичними особами.

Згідно з ч. 1 ст. 2 Конституції Республіки Болгарія [2] Республіка Болгарія – єдина держава з місцевим самоврядуванням. У ній не допускаються автономні територіальні утворення. У Конституції Республіки Болгарія є окрема глава 7 «Місьцеве самоврядування та місцеве управління», у ч. 1 ст. 135 якої встановлено, що територія Республіки Болгарія поділяється на громади та області, а ст. 136 передбачено, що громада є основною адміністративно-територіальною одиницею, в якій здійснюється місцеве самоврядування. Громадяни беруть участь в управлінні громадою через обрані ними органи місцевого самоврядування або безпосередньо через референдум, або загальні збори населення. Кордони громади визначаються із урахуванням думки населення. Громада є юридичною особою.

У Конституції Грузії [3] також є окрема глава 9 «Місьцеве самоврядування», у ч. 1–2 ст. 74 якої закріплено, що громадяни Грузії регулюють справи місцевого значення через представницькі та виконавчі органи місцевого самоврядування. Представницький орган обирається на основі загального, рівного та прямого виборчого права при таємному голосуванні. Виконавчі органи виконують рішення представницьких органів та підзвітні їм. Самоврядна одиниця є юридичною особою публічного права. Рішення про створення, скасування самоврядної одиниці або зміну її кордонів за поданням уряду приймає парламент після консультацій з відповідними самоврядними одиницями. У ч. 1–2 ст. 75 встановлено, що повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування розмежовуються. Самоврядні одиниці уповноважені приймати рішення з власної ініціативи та відповідно до законодавства з усіх питань, які не належать до виключної компетенції держави чи автономних республік і які не виключені з повноважень самоврядних одиниць законом.

Такого роду конституційна регламентація місцевого самоврядування в зарубіжних країнах дає підстави зробити висновок про те, що концептуально органи місцевого самоврядування в цих державах не входять до державного механізму і, в силу цього, місцеве самоврядування можна розглядати як окрему форму реалізації народом належної йому влади та фундаментальний інститут конституційного ладу. Адже, наприклад, відповідно до ст. 7 Конституції Республіки Польща [4] органи публічної влади діють на основі та в межах права, а у ст. 16 зазначається, що усі жителі одиниць основного територіального поділу складають, згідно із законом, самоврядну громаду. Місьцеве самоврядування бере участь у здійсненні публічної влади. Місьцева влада виконує значну частину покладених на неї законами державних завдань від свого імені та під свою відповідальність. У окремому розділі 7 Конституції Республіки Польща в ст. 164 встановлено, що основною одиницею місцевого самоврядування є гміна, яка виконує всі завдання місцевого самоврядування, які не покладені на інші органи місцевого самоврядування. У ст. 165 закріплено, що одиниці місцевого самоврядування мають статус юридичної особи.

Так, згідно зі ст. 116 Конституції Австрійської Республіки [5] громада є територіальною одиницею з правом самоврядування й водночас адміністративною одиницею. Кожна ділянка території має належати якійсь громаді. Громада визнається самостійною господарською одиницею. Вона має право в межах, установлених загальними законами Федерації і землі, володіти всякого роду майном, купувати його й розпоряджатися ним, займатися господарським підприємництвом, а також у рамках фінансової системи самостійно визначати свій бюджет і стягувати податки.

Цікавими в цьому контексті є положення глави IX «Про громади» Конституції Великого герцогства Люксембург [6], у ст. 107 якої закріплено, що громади утворюють на територіальній основі

автономні колективи, які мають право юридичної особи та керують своїми органами їх надбанням і в своїх власних інтересах. У кожній громаді є комунальна рада, що обирається безпосередньо населенням громади; умови, щоб бути виборцем або бути обраним, встановлюються законом.

Відповідно до ст. 8 Конституції Республіки Македонія [7] основоположними цінностями конституційного ладу Республіки є поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову, а також місцеве самоврядування. У Конституції є окрема глава V «Місцеве самоврядування», де, зокрема, у ст. 114 закріплено, що громадянам гарантується право на місцеве самоврядування. Одиницями місцевого самоврядування є општини. Вказується, що в општинах можуть встановлюватися різні форми місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування керується законом, який приймається двома третинами голосів від загальної кількості депутатів. У ст. 115 закріплено, що в органах місцевого самоврядування громадяни безпосередньо та через представників можуть брати участь у прийнятті рішень з питань місцевого значення, особливо з питань містобудування, комунальної діяльності, культури, спорту, соціального захисту та захисту дітей, дошкільної освіти, базової освіти, базової охорони здоров'я та в інших сферах, встановлених законом. Општина є незалежною у здійсненні повноважень, установлених Конституцією та законом, а нагляд за законністю його роботи здійснює Республіка.

Оригінальною в контексті регулювання місцевого самоврядування є Конституція Республіки Венесуела [8], у ч. 2 ст. 16 якої зазначається, що політико-територіальний поділ Республіки Венесуела регулюється органічним законом, який гарантує муніципальну автономію та політико-адміністративну децентралізацію. У ч. 1 ст. 136 Конституції встановлено, що публічна влада розподіляється між муніципальною владою, державною владою і народною владою. Народна публічна влада поділяється на законодавчу, виконавчу, судову, громадянську та виборчу. Кожна з гілок публічної влади має свої власні функції, але органи, відповідальні за її здійснення, співпрацюватимуть один з одним у реалізації цілей держави. Також у Конституції є окремий розділ IV «Муніципальна публічна влада», який складається з 17 статей. Так, у ст. 168 закріплено, що муніципалітети становлять первинну політичну одиницю національної організації, вони мають правосуб'єктність та автономію в межах цієї Конституції та закону. У ст. 169 зазначається, що місцева влада керується цією Конституцією, нормами, які встановлюють національні органічні закони для розвитку конституційних принципів, а також правовими положеннями, які приймають штати відповідно до них. Законодавство, прийняте з метою розвитку конституційних принципів, що стосуються муніципалітетів та інших місцевих утворень, встановлює різні режими для їх організації, уряду та адміністрації, у тому числі щодо визначення їх повноважень і ресурсів з урахуванням складу населення, економічних можливостей, спроможності мати власні податкові надходження, географічного розташування, історичних і культурних особливостей та інші відповідних факторів. Зокрема, зазначене законодавство може встановлювати різні варіанти організації режиму місцевого самоврядування та управління, які сприятимуть муніципалітетам з корінним населенням. У будь-якому випадку муніципальна організація має бути демократичною й відповідати природі місцевого самоврядування.

Аналогічний розгорнутий підхід до конституційної регламентації муніципально-правових відносин міститься й у Конституції Республіки Намібія [9], у якій є окрема глава 12 «Регіональне та місцеве самоврядування», що містить 11 статей. Так, у ст. 102 Конституції зазначається, що для цілей регіонального та місцевого урядування Намібія має бути поділена на регіональні та місцеві одиниці, які складаються з таких регіонів і місцевих органів влади, які можуть бути визначені Актом парламенту. Межі регіонів і місцевих органів влади мають бути лише географічними, без жодних посилань на расу, колір шкіри чи етнічне походження мешканців таких територій. Кожен орган регіонального та місцевого самоврядування повинен мати Раду як головний керівний орган, який має бути вільно обраним відповідно до цієї Конституції та Акта Парламенту, згаданого в ч. 1 цієї статті, а також орган із виконавчою та адміністративною владою, яка повинна виконувати всі законні резолюції та політику такої Ради відповідно до цієї Конституції та будь-яких інших відповідних законів. Для цілей цієї глави місцева влада включає всі муніципалітети, громади, сільські ради та інші органи місцевого самоврядування, визначені та створені Актом парламенту.

Отже, можна зробити висновок, що конституційна регламентація місцевого самоврядування в зарубіжних країнах має значні відмінності щодо свого обсягу, змісту та структури. Питання міс-

цевого самоврядування та управління знаходять неоднакове відображення у конституціях різних країн: в одних про це взагалі нічого не говориться та ці питання регулюються лише у спеціальному законодавстві; в інших – основи місцевого самоврядування та управління закріплюються коротко та у загальній формі; у третіх (особливо новітніх) – про це йдеться широко та докладно з виділенням спеціальних глав, розділів, частин тощо.

Винятком є Конституція Норвегії [10], де лише один раз згадується про муніципалітети з приводу виборів, причому не до самих муніципалітетів, а в тому сенсі, що ці утворення є структурними одиницями виборчої системи до Стортингу. Зокрема, у § 58 зазначається, що вибори проводяться окремо для кожного муніципалітету. На виборчих дільницях голосування подається безпосередньо за представників до Стортингу разом із їхніми довіреними особами, щоб представляти весь виборчий округ.

В Основному законі Федеративної Республіки Німеччини [11] також встановлюються найбільш загальні принципи самоврядування, яких повинні дотримуватись федеральні землі у своїх конституційних актах. Зокрема, у ч. 2 ст. 28 проголошується, що громадам має бути гарантовано право регулювати у рамках закону під свою відповідальність всі питання територіальної громади. Об'єднання громад також мають право на самоврядування в межах своєї законної компетенції та відповідно до закону. Гарантія самоврядування включає також основи власної відповідальності у фінансовій сфері; ці основи включають податкові джерела, що забезпечують економічну самодостатність громад, з правом збільшувати податкові ставки.

На цьому фоні фундаментальною за обсягом і змістом видається конституційна регламентація місцевого самоврядування у Королівстві Іспанія [12]. Зокрема, у його Конституції є окремий розділ 8 «Про територіальний устрій держави», який містить три глави: «Загальні положення», «Про місцеву адміністрацію» та «Про автономні співтовариства», які містять 22 статті. Обсяговою також є відповідна частина Конституції Італійської Республіки [13], у якій виділяється глава V «Регіони, провінції, комуни», яка наразі складається з 15 статей. Аналогічний підхід властивий Конституції Колумбії [14], в якій є глава XI «Організація території», яка складається з чотирьох розділів – «Загальні положення», «Управління департаментами», «Управління муніципалітетами» та «Особливий режим», які об'єднують 47 статей.

Оригінальною є конституційна регламентація місцевого самоврядування у Південно-Африканській Республіці, інтерес до якої зумовлений специфікою правових принципів, на яких засновується місцеве самоврядування у цій державі. Основними з них є принципи децентралізації і девелопменталізму. При цьому принцип децентралізації як одне із основних понять, крізь призму якого розглядається вся сучасна теорія муніципального права, є загальновідомим у практиці муніципалізму усіх демократичних країн, у ПАР набуває самостійного змісту, будучи не в останню чергу зумовленим унікальною політичною та конституційною історією становлення та розвитку місцевого самоврядування в цій країні. Насамперед йдеться про прагнення народу ПАР подолати централістську та авторитарну за своєю природою систему влади, засновану на експлуатації більшої частини населення правлячою меншістю, що виникла в період європейської окупації та існування ПАР як колоніальної держави і зумовила сучасний соціально-економічний стан суспільства та держави.

Своєю чергою абсолютно унікальним і специфічним є принцип девелопменталізму, який міститься в основі проведення всієї конституційної реформи місцевого самоврядування у ПАР. За своєю сутністю принцип девелопменталізму змістовно полягає в наділенні місцевого самоврядування статусом інституту публічної влади, що відіграє визначальну роль у забезпеченні стабільного соціального і економічного розвитку населення та покращення якості життя громад. У аспекті здійснення публічного управління принцип девелопменталізму має орієнтуючу роль і зумовлює специфіку процесів децентралізації. З погляду регулівного значення на основі цього принципу закладається і визначається перелік і зміст питань місцевого значення, специфіка повноважень органів місцевого самоврядування, а також їх взаємовідносин із органами інших сфер публічної влади.

На рівні конституційного тексту принцип девелопменталізму в ПАР найбільш яскраво проявляється у положеннях Конституції ПАР [15], в якій є окремий розділ 7 «Міське самоврядування», який складається з 14 статей. Зокрема, у ст. 151 «Статус муніципалітетів» визнається, що сфера місцевого управління складається з муніципалітетів, які повинні бути утворені на всій території

республіки. Виконавча і представницька влада муніципалітету належить його муніципальній раді. Муніципалітет, здійснюючи місцеве самоврядування, має право управляти за власною ініціативою публічними справами своєї громади відповідно до національного та провінційного законодавства, як це передбачено Конституцією. Національний або провінційний уряд не мають права скасовувати місцеве самоврядування або перешкоджати праву муніципалітету здійснювати свої функції та повноваження. Статтею 152 встановлено, що об'єктами місцевого самоврядування є: а) забезпечення демократичного та підзвітного управління для місцевих громад; б) забезпечення надання послуг громадам на стабільній основі; в) сприяння соціальному та економічному розвитку; г) сприяння безпечному та здоровому середовищу; і е) заохочення залучення громад та громадських організацій у справи місцевого самоврядування. Муніципалітет зобов'язаний прагнути, у межах своїх фінансових та адміністративних можливостей, до досягнення цілей, викладених у цій статті.

Висновки. Отже, як бачимо, у конституціях зарубіжних країн багато уваги приділяється питанням місцевого самоврядування, хоча це не є загальною тенденцією. Так, у конституціях країн Карибського басейну взагалі не міститься положень, які б закріплювали форму національно-державного устрою, які визначають адміністративно-територіальний поділ і систему органів місцевого самоврядування.

Позитивно оцінюючи досвід сучасних демократій щодо розгорнутого конституційного регулювання відносин у сфері організації та функціонування муніципальної влади та реалізації й захисту муніципальних прав людини, зазначимо, що відповідний досвід, безумовно, матиме колосальне значення у контексті удосконалення Конституції України у частині щодо децентралізації публічної влади. Адже післявоєнне конституційне будівництво однозначно поверне на порядок денний внесення до Конституції України відповідних змін або, можливо, прийняття нової Конституції. У цьому сенсі доволі цікавим є конституційний досвід багатьох зарубіжних країн, зокрема, варті уваги окремі елементи муніципального дизайну не лише Польщі, Франції, Данії або Швеції, а й країн Південної Америки.

Однак безперечним має бути акцент на вітчизняні традиції у частині щодо конституювання територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування. Адже механічна рецепція муніципального досвіду однієї країни (наприклад, виключно Польщі або Франції) певною мірою спрощуватиме та динамізуватиме конституційний процес, але без урахування багатьох факторів, передусім таких, як особливості правової, політичної, господарсько-економічної, соціально-культурної та інших систем суспільства у їх синергетичній єдності, може мати серйозні негативні наслідки.

Список використаних джерел

1. Constitution of the Republic of Albania. *Translated under the auspices of OSCE – Albania*. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/2/41888.pdf>
2. Конституция на Република България. *Народно Събрание на Република България*. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const>
3. Constitution of Georgia. *Parliament of Georgia*. URL: <https://parliament.ge/en/legislation/constitution>
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
5. Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Bundes-Verfassungsgesetz. *Rechtsinformationssystem des Bundes (RIS)*. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138>
6. Constitution du Grand-Duché de Luxembourg. Version consolidée applicable au 19/05/2020. *Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg*. URL: <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/constitution/1868/10/17/n1/consolide/20200519>
7. Уставот на Република Македонија. *Собрание на Република Северна Македонија*. URL: <https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/UstavnaRmizmeni.pdf>
8. Constitución de la República Bolivariana de Venezuela. *Gaceta Oficial de la República Bolivariana de Venezuela*. AÑO CXXXVI–MESV Caracas, jueves 19 de febrero de 2009 N°5.908 Extraordinario. URL: https://oig.cepal.org/sites/default/files/2009_enmconstitucion_ven.pdf
9. The Constitution of the Republic of Namibia. *Legal Assistance Centre – Fighting for human rights in Namibia*. URL: <https://www.lac.org.na/laws/annoSTAT/Namibian%20Constitution.pdf>

10. The Constitution of the Kingdom of Norway. *Stortinget*. URL: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>
11. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. *Bundesministerium der Justiz*. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>
12. Constitución Española. *Ministerio de la Presidencia, Justicia y Relaciones con las Cortes*. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1978/BOE-A-1978-31229-consolidado.pdf>
13. Costituzione della Repubblica Italiana. *Presidente della Repubblica*. URL: https://www.quirinale.it/allegati_statici/costituzione/costituzione.pdf
14. Constitución Política de Colombia. Actualizada con los Actos Legislativos a 2015. *Edición especial preparada por la Corte Constitucional*. Bogotá, D. C., Colombia, 2015. 125 p. URL: <https://www.corteconstitucional.gov.co/inicio/Constitucion%20politica%20de%20Colombia%20-%202015.pdf>
15. Constitution of the Republic of South Africa, Act 108 of 1996. *Department of Justice and Constitutional Development of South Africa*. URL: [SACConstitution-web-eng.pdf \(justice.gov.za\)](https://www.justice.gov.za/SACConstitution-web-eng.pdf)

References

1. Constitution of the Republic of Albania. *Translated under the auspices of OSCE – Albania*. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/2/41888.pdf>
2. Konstitutsiya na Republyka Vьlhardya. *Narodno Sьbranye na Republyka Vьlhardya*. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const>
3. Constitution of Georgia. *Parliament of Georgia*. URL: <https://parliament.ge/en/legislation/constitution>
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/konl.htm>
5. Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Bundes-Verfassungsgesetz. *Rechtsinformationssystem des Bundes (RIS)*. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138>
6. Constitution du Grand-Duché de Luxembourg. Version consolidée applicable au 19/05/2020. *Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg*. URL: <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/constitution/1868/10/17/n1/consolide/20200519>
7. Ustavot na Republyka Makedonija. *Sobranje na Republyka Severna Makedonija*. URL: <https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/UstavnaRmizmeni.pdf>
8. Constitución de la República Bolivariana de Venezuela. *Gaceta Oficial de la República Bolivariana de Venezuela*. AÑO CXXXVI–MESV Caracas, jueves 19 de febrero de 2009 N°5.908 Extraordinario. URL: https://oig.cepal.org/sites/default/files/2009_enmconstitucion_ven.pdf
9. The Constitution of the Republic of Namibia. *Legal Assistance Centre – Fighting for human rights in Namibia*. URL: <https://www.lac.org.na/laws/annoSTAT/Namibian%20Constitution.pdf>
10. The Constitution of the Kingdom of Norway. *Stortinget*. URL: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>
11. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. *Bundesministerium der Justiz*. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>
12. Constitución Española. *Ministerio de la Presidencia, Justicia y Relaciones con las Cortes*. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1978/BOE-A-1978-31229-consolidado.pdf>
13. Costituzione della Repubblica Italiana. *Presidente della Repubblica*. URL: https://www.quirinale.it/allegati_statici/costituzione/costituzione.pdf
14. Constitución Política de Colombia. Actualizada con los Actos Legislativos a 2015. *Edición especial preparada por la Corte Constitucional*. Bogotá, D. C., Colombia, 2015. 125 r. URL: <https://www.corteconstitucional.gov.co/inicio/Constitucion%20politica%20de%20Colombia%20-%202015.pdf>
15. Constitution of the Republic of South Africa, Act 108 of 1996. *Department of Justice and Constitutional Development of South Africa*. URL: [SACConstitution-web-eng.pdf \(justice.gov.za\)](https://www.justice.gov.za/SACConstitution-web-eng.pdf)

Батанов О. В. Місце і роль конституції у системі джерел муніципального права: вітчизняний та зарубіжний досвід

У процесі становлення і модернізації місцевого самоврядування особливе значення має дослідження ролі, сутності, змісту, основних напрямів і форм регулювального впливу Конституції України, законів та інших джерел муніципального права на суспільні відносини у сфері організації і функціонування муніципальної влади та захисту муніципальних прав людини. Конституція є найважливішою серед джерел публічного права і нормативно-правової основи місцевого самоврядування у будь-якій демократичній державі. Вона визначає всю систему конституційного ладу, насамперед державний і суспільний лад тієї чи іншої країни, статус

людини і громадянина та систему місцевого самоврядування, створюючи правову основу безпосереднього народовладдя, державної влади і місцевого самоврядування як форм політичної (публічної) влади. У зв'язку з цим природно, що саме Конституція є пріоритетною нормативно-правовою основою місцевого самоврядування, що характерно для усіх демократичних держав, у яких державою визнається (встановлюється) місцеве самоврядування.

Як акт вищої юридичної сили і основоположна нормативно-правова гарантія місцевого самоврядування Конституція закладає стабілізуючий фактор у правовий механізм функціонування держави у сфері місцевого самоврядування.

Усі конституційні норми про місцеве самоврядування, як правові основи діяльності держави у сфері місцевого і регіонального розвитку, можна поділяти на норми, якими: визнається місцеве самоврядування; визначається функціональне призначення місцевого самоврядування; закріплюється механізм та регулюється організація і діяльність місцевого самоврядування; встановлюється економічна основа місцевого самоврядування; закріплюється територіальна основа місцевого самоврядування; встановлюється компетенція місцевого самоврядування з деяких питань; встановлюються державні гарантії місцевого самоврядування; встановлюються права жителів на місцеве самоврядування та забороняються обмеження прав на місцеве самоврядування.

У статті аналізується вітчизняний і зарубіжний досвід конституційного регулювання місцевого самоврядування. Доводиться, що в перспективі конституційної модернізації післявоєнної України заслуговує на увагу конституційний досвід багатьох зарубіжних країн, зокрема, елементи муніципального дизайну не лише Польщі, Франції, Данії або Швеції, а й країн Південної Америки.

Ключові слова: муніципальне право, джерела муніципального права, Конституція, закон, муніципальна влада, муніципальні права людини.

Batanov O. V. The place and role of the Constitution in the system of sources of municipal law: domestic and foreign experience

In the process of formation and modernization of local self-government, the study of the role, essence, content, main directions and forms of regulatory influence of the Constitution of Ukraine, laws and other sources of municipal law on social relations in the sphere of organization and functioning of municipal power and protection of municipal human rights is of particular importance.

The Constitution is the most important among the sources of public law and the legal basis of local self-government in any democratic state. It defines the entire system of the constitutional order, first of all, the state and social order of a country, the status of a person and a citizen, and the system of local self-government, creating the legal basis of direct people's power, state power, and local self-government as forms of political (public) power. In this regard, naturally, the Constitution itself is the priority legal basis of local self-government, which is characteristic of all democratic states in which the state recognizes (establishes) local self-government.

As an act of supreme legal power and a fundamental legal guarantee of local self-government, the Constitution establishes a stabilizing factor in the legal mechanism of state functioning in the field of local self-government.

All constitutional norms on local self-government, as the legal basis of state activity in the field of local and regional development, can be divided into norms that: recognize local self-government; the functional purpose of local self-government is determined; the mechanism and organization and activity of local self-government are regulated; the economic basis of local self-government is established; the territorial basis of local self-government is established; the competence of local self-government on some issues is established; state guarantees of local self-government are established; the rights of residents to local self-government are established and restrictions on the rights to local self-government are prohibited.

The article analyzes domestic and foreign experience of constitutional regulation of local self-government. It is proved that in the perspective of constitutional modernization of post-war Ukraine, the constitutional experience of many foreign countries deserves attention, in particular, elements of municipal design not only of Poland, France, Denmark or Sweden, but also of South American countries.

Key words: municipal law, sources of municipal law, Constitution, law, municipal power, municipal human rights.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-132-139